



І.А. КАЗИМИРОВА

ТЕРМІНИ ВІДСОТОК І ПРОЦЕНТ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

В «Етимологічному словнику української мови» зазначено, що українське слово *процѐнт*, яке має відповідники в російській і болгарській мовах *процѐнт*, білоруській *працѐнт*, польській, верхньолужицькій і нижньолужицькій *procent*, чеській *procento*, словацькій *per cento*, македонській *процент*, сербській і хорватській *процен(а)т*, словенській *procent*, запозичене з німецької мови. Німецьке *Procent* походить від італійського *per cento*, що згодом латинізувалося в *pro cento*, буквально «за сотню, від сотні» (Етимологічний словник української мови. Київ, 2003. Т. 4. С. 614).

У сучасній мовній практиці слова *відсоток* і *процент* уживають як синоніми, віддаючи перевагу термінові *відсоток*. Паралельне вживання слів *відсоток* і *процент* засвідчене в сучасних словниках зі словом *відсоток* на першому місці (див., напр., «Російсько-український зовнішньоторговельний і зовнішньоекономічний словник». Київ, 2004. С. 484–485).

І.А. КАЗИМИРОВА

ПРЕКЛЮЗИВНИЙ – ПРИСІЧНИЙ – ПРИСІКАЛЬНИЙ – ПРИПИНЯЛЬНИЙ

У сучасній українській правничій мові побутують як синонімні терміни *преклюдівний*, *присічний*, *присікальний*, *припиняльний*.

Термін *преклюдівний* (від лат. *praecclusio* – закривання) позначає строки, з якими пов'язане існування (виникнення або припинення) самого права (<https://ips.ligazakon.net/document/TS002389>). Таке чи близьке до цього значення наведено і в тлумачних словниках (Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005), і в сучасних спеціалізованих юридичних словниках (Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998).

© І.А. КАЗИМИРОВА, 2023

У юридичних документах та спеціалізованих виданнях часто поряд наведено два терміни – *присікальні*, або *преклюзивні строки* (Цивільне право України. Загальна частина. <http://www.info-library.com.ua/books-text-8729.html>); *преклюзивний (присічний) строк* (Юридична газета. <https://yur-gazeta.com/golovna/kcs-vs-rozyasniv-vidminnost-zagalnogo-stroku-na-apelyaciynе-oskarzhennya-vid-preklyuzivnogo.html>); Юридичний факт. <https://www.yurfact.com.ua/praktyka/vs-roziasnyv-vidminnost-zahalnoho-stroku-na-apeliatsiine-oskarzhennia-vid-prekliuzyvnoho>).

Англійський та французький відповідники українського терміна *преклюзивний* подано в «Багатомовному юридичному словникові-довідникові» (І.О. Голубовська, В.М. Шовковий, О.М. Лефтерова та ін. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012): *Praecludēre, praecūdō, clūsi, clūsum* (від *prae-* – префікс зі значенням попередження + *claudēre* – закривати) – закривати; чинити перепони. Англ.: *preclude* – запобігати, попереджати, перешкоджати; усувати; *precluded* – попереджений, відвернений, якого вдалося запобігти; *preclusive* – запобіжний, превентивний, преклюзивний. *Praeclusio, ōnis* (f) (від *praecūdēre* – закривати; чинити перепони) – закриття; місце зберігання, резервуар. Англ.: *preclusion* – попередження, запобігання, перешкода, здійснення; усунення. *Преκλυзивні (терміни)* – час, наданий законом для певного акту, необхідного, щоб зберегти своє право або захистити свої інтереси (с. 327).

Така ж синонімія термінів представлена і в російській мові: *преκλυзивные (пресекаательные) сроки* (Большой юридический словарь. Москва : Инфра-М. А.Я. Сухарев, В.Е. Крутских, А.Я. Сухарева. 2003).

Тяглість традиції вживання терміна *преκλυзивний* (без синонімів) в українській правничій мові демонструє «Російсько-український словник правничої мови» (Гол. ред. акад. А.Ю. Кримський. Київ, 1926. https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FVoitkevych-Pavlovych_Vasyl%2FRos-ukr_slovyk_pravnychoi_movy.pdf), водночас російський словник цього ж періоду наводить паралельно терміни *преκλυзивний (пресекаательный) срок* (Справочный коммерческий словарь. М.: Издание Центросоюза. Под редакцией проф. Н.Г. Филимонова. 1926).

Очевидно, терміни *присічний* і *присікальний* постали як відповідники російського терміна *пресекаательный*; вони в сучасній українській мові не мають мотивувальної словотвірної основи.

У науковій правничій літературі активно вживається термін *припиняльний (строк)* (Вісник Луганського держуніверситету внутрішніх справ. [http://lduvs.edu.ua/wp-content/uploads/Docs/vysnik/vlduvs-2018-3\(povn_text\).pdf](http://lduvs.edu.ua/wp-content/uploads/Docs/vysnik/vlduvs-2018-3(povn_text).pdf); Гусаров К.В. Новітні позиції суду касаційної інстанції щодо відмови у відкритті апеляційного провадження. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3763/1/Gusarov_346_348.pdf та ін.). Цей термін має мотивувальною основою дієслово *припиняти*, тому доречно було б уживати його в формі *припиняльний*.

З огляду на вищезазначене в юридичній фаховій практиці можна використовувати питомий український термін *припиняльний*, а також запозичений термін *преκλυзивний*.

І.А. КАЗИМИРОВА

ТЕРМІНИ ЩІЛЬНІСТЬ СТАНІВ ТА ГУСТИНА СТАНІВ У КВАНТОВІЙ ТЕОРІЇ КОНДЕНСОВАНОГО СТАНУ

В українській мові в спеціальному значенні слова *густина* і *щільність* є синонімічними: *густина* – 2. *фіз.* Маса тіла, що міститься в одиниці його об'єму (Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. С. 199); *щільність* – 2. *спец.* Відношення маси тіла до його об'єму (Словник української мови: в 11 томах. Том 11, 1980. С. 591). Згадана синонімія виникла через зв'язок термінів *густина* і *щільність* із російським відповідником *плотность*. Однак контексти вживання засвідчують, що вони мають різне значення: *густина речовини, густина ртуті, густина дизельного палива* тощо; *щільність популяції, щільність мінеральної вати, щільність населення, щільність паперу* тощо. В українській мовній свідомості *густина* – це переважно ознака рідини, а *щільність* – ознака дискретних явищ. Оскільки «квантова фізика – галузь фізики, яка вивчає явища, пов'язані з поглинанням і випромінюванням енергії дискретними порціями, квантами» (Енциклопедія сучасної України. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=11533), відповідником російського терміна *плотность состояний* має бути українська терміносполука *щільність станів*.

Н.О. ЯЦЕНКО

УХИЛ – ПОХИЛ – СХИЛ – НАХИЛ

Як правильно перекласти *уклон пандуса* українською? Слово *уклѳн* в українській мові – *спад, косина, нахил, ухил, похил, схил* (див.: Російсько-український науково-технічний словник / Уклад.: В.С. Перхач, Б.М. Кінаш Львів: Львівська політехніка, 1997. С. 396); *панельный уклѳн* (рос.) – *техн. панельний похил* (див.: Анніна І.О., Горюшина Г.Н., Гнатюк І.С. та ін. Російсько-український словник. Київ : Абрис, 2003. С. 1254); рос. *уклѳн (наклѳн)* – *нахил; (склон) схил* (див.: Російсько-український та українсько-російський словник термінів будівництва й архітектури. Т. 1. Російсько-український та українсько-російський словник термінів будівництва й архітектури / С. Жуковський, Р. Кінаш, Л. Полюга, В. Базилевич. За ред. Р. Кінаша. Львів: Ліга-Прес, 2005. С. 873). У будівельній практиці засвідчена терміносполука *ухил пандусів*: 5.3.1. *Ухил зовнішніх пандусів* на шляхах руху і біля входу до будівлі повинен бути не більше 8% (1: 12), на коротких проміжках при перепаді висот поверхні на шляхах руху до 0,2 м і на з'їзді з тротуару на проїзну частину *ухил* приймається 10 % (1: 10) (див.: Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. ДБН В. 2. 2–40: 2018. С. 24).

Отже, правильно вживати терміни-словосполуки: *ухил, похил, нахил, схил (пандуса)*.

Н.О. ЯЦЕНКО

ТЕРМІН ГРИФФІТСИН

Як правильно перекласти з англійської мови і написати англ. *griffithsin*, що походить від назви роду водоростей *Griffithsia*, українською мовою? Відповідно до правопису слів іншомовного походження, залежно від позиції в слові, особливостей вимови та мовної традиції, букви на позначення звука **i** передаємо українськими буквами **і**, **ї** та **и** (див.: Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. С. 159). У загальних назвах після приголосних **д**, **т**, **з** (**дз**), **с**, **ц**, **ж** (**дж**), **ч**, **ш**, **р** перед наступним приголосним (крім **й**) пишемо **и** (див.: там само, С. 160). У всіх інших словах після **б**, **п**, **в**, **м**, **ф**, **г**, **к**, **х**, **л**, **н** перед наступним приголосним пишемо **і** (див.: там само, С. 159). Подвоєння букв на позначення приголосних переважно зберігаємо у власних назвах та в загальних назвах, які від них утворені за допомогою афіксів (див.: там само, С. 158). Англійське буквосполучення **th** передає українська буква **т** (див.: там само, С. 157).

Отже, з варіантів, які трапляються в науковому мовленні, а саме: *грифїтсин*, *грифіцин*, *грифіцин*, *гриффітсин* – рекомендуємо як нормативне написання й уживання терміна (за вказаними вище правилами) *гриффітсин*.